

زمان پیشنهادی: ۷ دقیقه

ادبیات پیش‌دانشگاهی، فصل‌های پنجم و ششم

۱- در کدام گزینه، نمونه‌ای از توصیفات تخیلی نیامده است؟

- (۱) از سیم به سر یکی کله خود
 (۲) چوک ز شاخ درخت، خویشتن آویخته
 (۳) زاغ سیه بر دو بال، غالیه آمیخته
 (۴) ز آهن به میان یکی کمر بند

۲- کدام گزینه را نمی‌توان از ویژگی‌های توصیفات تخیلی به‌شمار آورد؟

- (۱) شاعر یا نویسنده در آن، از تصوّر و پندار خویش کمک می‌گیرد و واقعه‌ای خیالی را آن‌چنان که می‌خواهد برای دیگران مجسم می‌سازد.
 (۲) وصف‌هایی است که گوینده، واقعه یا منظره‌ای را پس از گذشت سال‌ها به‌خاطر می‌آورد و بر اساس آن به نگارگری می‌پردازد.
 (۳) بر پایه‌ی تشبیه و مقایسه بنا نهاده شده‌اند و منظور از آن‌ها، ترسیم یک منظره یا چهره نیست.
 (۴) این توصیفات محصول گره‌خوردگی حواسّ ظاهری با احساسات انسانی است.

۳- در کدام بیت رنگ سیاه «مشک» مورد نظر شاعر است؟

- (۱) کم‌آواز هرگز نبینی خجل / جوی مشک بهتر که یک توده گل
 (۲) بامدادان که این غزاله‌ی نور / مشک شب را نهفت در کافور (غزاله‌ی نور: خورشید)
 (۳) هم بیاید سخن بگفت آخر / مشک را چون توان نهفت آخر؟
 (۴) با همه عطر دامت آیدم از صبا عجب / کز گذر تو خاک را مشک ختن نمی‌کند

* با توجه مصراع‌های زیر به پرسش‌های ۴ و ۵ پاسخ دهید.

«بر گل تر عندلیب گنج فریدون زده‌است / لشکر چین در بهار خیمه به هامون زده‌است
 لاله سوی جویبار خرگه بیرون زده‌است / خیمه‌ی آن سبزگون، خرگه این آتشین»

۴- شاعر برای مقایسه‌ی سبزه با لاله، خیمه را با خرگاه سنجیده‌است. کدام مورد زیر نمی‌تواند دلیل شباهت این دو مقایسه باشد؟

- (۱) بو و رایحه (۲) تعداد (۳) ارتفاع (۴) جلوه و زیبایی

۵- کدام آرایه در چهار مصراع بالا دیده نمی‌شود؟

- (۱) جناس تام (۲) ایهام (۳) تشخیص (۴) کنایه

۶- در کدام گزینه غلط املایی وجود دارد؟

- (۱) شما را به من حسن‌الظنی بیش نیست و ایشان از قوّت توحید و صلابت شریعت می‌جنبند.
 (۲) جدّ و جهدی عظیم داشت و ریاضتی عجیب و او را تصانیف بسیار است به الفاظی مشکل در حقایق و اسرار.
 (۳) در ذی‌اهل صلاح و شرع و سنّت بود که این سخن از وی پیدا شد و اغلب مشایخ در کار او ابا کردند.
 (۴) صحبتی و فصاحتی و بلاغتی داشت که کس نداشت. پس به تستر آمد و عزم بغداد کرد.

۷- واژه‌ی مشخص‌شده در کدام گزینه درست معنا نشده‌است؟

- ۱) نخواهی شنیدن مگر گفت کس (مگر: حتماً)
- ۲) گفت والی از کجا در خانه‌ی خمّار نیست (خمّار: میکده)
- ۳) ازین تنگ خوار است اگر بگذرم (خوار: آسان)
- ۴) عاقبت در قدم باد بهار آخر شد (قدم: درآمدن)

۸- در تمام آثار زیر به‌جز داستان‌هایی تعلیمی از زبان حیوانات یافت می‌شود.

۱) مثنوی معنوی	۲) بوستان
۳) مرزبان‌نامه	۴) گرشاسب‌نامه

۹- مفهوم عبارت «اکنون بدان که فقط یک زمان بسیار مهم وجود دارد و آن حال است»، در کدام گزینه آمده‌است؟

- ۱) سعدیا دی رفت و فردا همچنان موجود نیست / در میان این و آن فرصت شمار امروز را
- ۲) چه گویم حال خود با تو چو می‌دانم که می‌دانی / که هم ناگفته می‌دانی و هم ننوشته می‌خوانی
- ۳) دور گردون گر دو روزی بر مراد ما نرفت / دائماً یکسان نباشد حال دوران غم مخور
- ۴) بسیار منی کرد و ز تقدیر نترسید / بنگر که ازین چرخ جفایبیشه چه برخاست

۱۰- تمام بیت‌های زیر به‌جز بیت گزینیه‌ی به یک موضوع سفارش می‌کنند.

- ۱) از هر کرانه تیر دعا کرده‌ام روان / باشد که زان میانه یکی کارگر شود
- ۲) آب این رود به سرچشمه نمی‌گردد باز / بهتر آن است که غفلت نکنیم از آغاز
- ۳) صد انداختی تیر و هر صد خطاست / اگر هوشمندی یک انداز و راست
- ۴) شرط عقل است صبر تیرانداز / که چو رفت از کمان نیاید باز

۱۱- مفهوم کدام گزینه به مفهوم عبارت «جنید او را سکوت و خلوت فرمود.» نزدیک است؟

- ۱) زان می که خورد حلاج گر هر کسی بخوردی / بر دار صد هزاران برنا و پیر بودی
- ۲) زبان درکش ای مرد بسیاردان / که فردا قلم نیست بر بی‌زبان
- ۳) ما محرمان خلوت آنسیم، غم مخور / با یار آشنا سخن آشنا بگو
- ۴) بر بساط نکته‌دانان خودفروشی شرط نیست / یا سخن دانسته گو ای مرد عاقل یا خموش

۱۲- مفهوم بیت «می‌خور که شیخ و حافظ و مفتی و محتسب / چون نیک بنگری همه تزویر می‌کنند» با کدام بیت زیر

نزدیکی بیش‌تری دارد؟

- ۱) گفت می‌باید تو را تا خانه‌ی قاضی برم / گفت رو صبح آی قاضی نیمه‌شب بیدار نیست
- ۲) گفت تا داروغه را گوئیم در مسجد بخواب / گفت مسجد خوابگاه مردم بدکار نیست
- ۳) گفت نزدیک است والی را سرای آن‌جا شویم / گفت والی از کجا در خانه‌ی خمار نیست
- ۴) گفت باید حد زند هشیار مردم مست را / گفت هشیاری بیار این جا کسی هشیار نیست

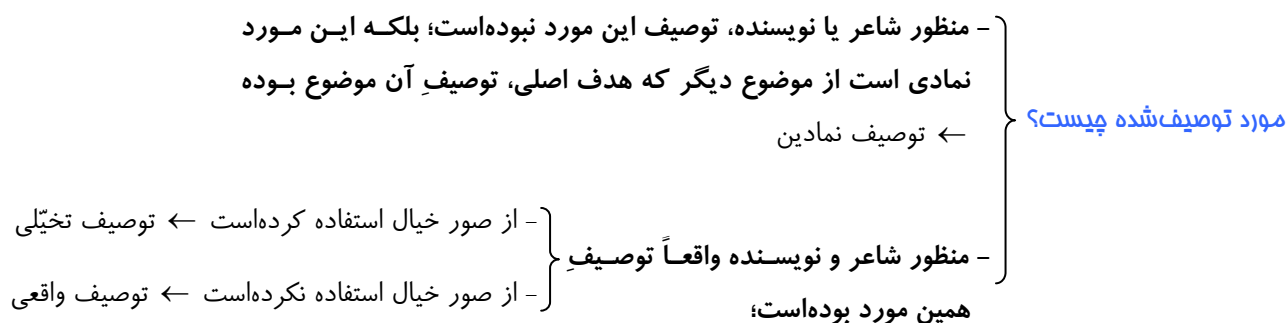
پاسخ کلیدی

۱ (۴)	۲ (۳)	۳ (۲)	۲ (۱)
۴ (۸)	۲ (۷)	۱ (۶)	۲ (۵)
۴ (۱۲)	۲ (۱۱)	۱ (۱۰)	۱ (۱۱)

پاسخ‌نامه‌ی تشریحی - تحلیلی

۱- گزینه‌ی ۲

برای پی‌بردن به نوع یک توصیف، نخست نمادین بودن یا نمادین نبودن آن را مشخص کنید و در صورتی که توصیف از نوع نمادین نبود، دقت کنید که آیا در توصیف از صور خیال (تشبیه، استعاره، تشخیص، تمثیل، حسن تعلیل و ...) استفاده شده‌است یا نه. نمودار زیر روش مشخص کردن نوع توصیفات را نشان می‌دهد:

و اما پاسخ تست، در گزینه‌ی نخست، شاعر به دنبال بیان برف‌پوش بودن قلّه‌ی دماوند و توصیف این صحنه است ← توصیف، نمادین نیست.

در این مصراع، «سیم» استعاره از «برف» است و هم‌چنین دماوند، انسانی (سربازی) فرض شده‌است که کلاه‌خود بر سر گذاشته (تشخیص) ← شاعر از صور خیال استفاده کرده‌است؛ پس توصیف، تخیلی است.

در گزینه‌ی دوّم، شاعر «چوک» را توصیف کرده‌است و منظورش هم توصیف چیزی غیر از آن نبوده؛ پس توصیف، نمادین نیست. شاعر در این توصیف از صور خیال نیز بهره نگرفته‌است ← توصیف واقعی است.

در گزینه‌ی سوّم، «زاغ» توصیف شده‌است و منظور شاعر، توصیف مورد و موضوع دیگری نیست؛ پس توصیف، نمادین نیست. شاعر در این توصیف هم، از صور خیال بهره گرفته‌است (غالیه آمیختن بر پر و بال، کنایه‌ای است از سیاه بودن پر و بال. هم‌چنین غالیه آمیختن عملی انسانی است که به زاغ نسبت داده شده؛ پس به زاغ، شخصیت انسانی بخشیده شده‌است). بنابراین شاعر در این مصراع یک توصیف تخیلی ارائه کرده‌است.

گزینه‌ی چهارم را دیگر خودتان تحلیل کنید.

۲- گزینه‌ی ۳

این توضیح مربوط به توصیفات نمادین است.

۳- گزینه‌ی ۲

در گزینه‌ی نخست ارزش و بهای مشک - در مقایسه با گل بی‌ارزش - مورد نظر شاعر است نه رنگ آن.

روشن است که در گزینه‌ی دوّم رنگ سیاه مشک مورد نظر بوده است زیرا شاعر، «شب» را به «مشک» مانند کرده‌است.

(در این بیت، «کافور» استعاره از چیست؟ کدام ویژگی آن مورد نظر است؟)

در بیت گزینه‌ی سوّم، شاعر می‌گوید که سخن نغز (یا سخن برحق) را نمی‌توان در سینه نهفت و بر زبان نیاورد، هم‌چنان که مشک را نمی‌توان از دیگران پنهان کرد؛ حُب، کدام ویژگی مشک باعث می‌شود که نتوان وجود آن را از دیگران مخفی نگاه داشت؟ بله، بوی خوش آن.

در گزینه‌ی چهارم نیز، روشن است که شاعر به بوی خوش مشک اشاره داشته‌است. (شاید رد کردن گزینه‌های ۱ و ۳ کمی دشوار باشد، اما انتخاب گزینه‌ی دوّم باید برای شما کار آسانی بوده باشد!)

۴- گزینه‌ی ۱ هنگام استقرار لشکر در یک دشت، تعداد زیادی چادر و خیمه‌ی عادی برای سپاهیان به پا می‌کردند و چند خیمه‌ی مجلل بسیار بزرگ (خرگاه، سراپرده) برای پادشاه و سران لشکری و کشوری؛ بنابراین خرگاه نسبت به خیمه کم تعدادتر، مرتفع‌تر و مجلل‌تر است؛ همچنان که در دشت، لاله نسبت به سبزه، کم‌شمارتر، بلندتر و زیباتر است. (این تست بر پایه‌ی خودآزمایی ۴، درس هفدهم ادبیات پیش‌دانشگاهی طرح شده‌است.)

۵- گزینه‌ی ۲ معنای «زده‌است» در مصراع اول و دوم متفاوت است:

۱- نواخته است

۲- به پا کرده‌است ← «زده‌است» جناس تام دارد.

به «عندلیب» و «لاله» شخصیت انسانی بخشیده شده‌است ← دو مورد تشخیص دیده می‌شود.
«خیمه‌زدن» کنایه از مستقر شدن است.

گرچه «گنج فریدون» به معنی «گنجی متعلق به فریدون» نیز هست اما این معنا در این بیت هیچ جایی ندارد. (خودتان قضاوت کنید: بر گل شاداب و تازه‌شکفته، بلبل گنج متعلق به فریدون را زده‌است!) و این اصطلاح در بیت موردنظر فقط در معنای موسیقایی آن (یکی از نغمه‌های قدیم موسیقی ایرانی) آمده‌است ← «گنج فریدون» ایهام ندارد.

«گنج فریدون» در این بیت از خاقانی به معنای «گنجی متعلق به فریدون» آمده‌است:

– جام را گنج فریدون خون‌بهاست / چون درفش کاویان بر کرد صبح [به نقل از لغت‌نامه‌ی دهخدا]

یا این بیت‌ها:

– کردند زیان آن که به صد گنج فریدون / کردند بها گوهر یک‌دانه‌ی ما را
– به دور دوست خوشحالیم و فارغ / ز مُلک خسرو و گنج فریدون
البته «بهار» نام نگارستانی افسانه‌ای در سرزمین چین بوده‌است؛ بنابراین در این جا می‌شود «بهار» را دارای ایهام تناسب دانست (نه ایهام).

۶- گزینه‌ی ۱ ظن: گمان، حدس؛ صلابت: مهابت، استواری؛ ریاضت: تحمل رنج و سختی برای تهذیب نفس؛ تصانیف: جمع تصنیف، کتاب‌ها، رساله‌ها (تصنیف به معنای «ترانه» نیز هست.)؛ الفاظ: جمع لفظ، واژه‌ها؛ زی: لباس و پوشش خاص هر صنف (ذی: دارا، صاحب، مالک)؛ ایا: امتناع، خودداری (عبا: نوعی جامه‌ی بلند)؛ فصاحت: درستی و شیوایی؛ بلاغت: چیره‌زبانی، زبان‌آوری؛ تُستر: شوستر

۷- گزینه‌ی ۲ «خَمَّار» یعنی باده‌فروش؛ پس «خانه‌ی خَمَّار» یعنی می‌کده.

مگر در مصراع گزینه‌ی نخست متشکل از «مه» و «اگر» است؛ یعنی: نه اگر، بی‌هیچ شرط، به تحقیق، حتماً نمونه‌ای دیگر از کاربرد «مگر» در همین معنا: شما یار باشید و نیرو کنید / مگر کان سپاه ورا بشکنید
بام در مصراع گزینه‌ی دوم به معنای «بامداد و صبحگاه» است؛ نمونه‌ای دیگر:

چو آگه شد از کار دستان سام / ز کابل بیامد به هنگام بام

قدم در گذشته در معنای «درآمدن و وارد شدن = (قدوم)» نیز به کار می‌رفته‌است که در مصراع گزینه‌ی چهارم نیز در همین معنا آمده‌است.

۸- گزینه‌ی ۳

به بند سوم درس «درآمدی بر ادبیات تعلیمی» توجه کنید.

۹- گزینه‌ی ۱

احتمالاً به راحتی گزینه‌ی نخست را انتخاب کرده‌اید. مطمئناً پی‌برده‌اید که «غنیمت‌شمردن زمان حال» مهم‌ترین سفارش در عبارت صورت تست و گزینه‌ی نخست است. معنای بیت گزینه‌ی دوم: نیازی نیست که از حال خود با تو بگویم؛ چرا که می‌دانم از حال من آگاه هستی / زیرا هم ناگفته‌ها را می‌دانی و هم نانوشته‌ها را می‌خوانی. مضمون بیت گزینه‌ی سوم امیدواری به آینده است. بیت گزینه‌ی چهارم، توصیه‌ای است بر «دوری از غرور».

۱۰- گزینه‌ی ۱

مفهوم بیت گزینه‌ی نخست: امید واری به اثربخشی دعا و امید به لطف خداوند مفهوم سه گزینه‌ی دیگر: باید پیش از هر کاری (مانند سخن گفتن) تأمل و اندیشه کرد و نباید بی‌گدار به آب زد.

۱۱- گزینه‌ی ۲

در عبارت صورت تست، جنید، حلاج را به سکوت توصیه می‌کند چرا که می‌داند سخن گفتنش باعث ایجاد دردسر می‌شود. در بیت گزینه‌ی دوم نیز شاعر مردم دانا را به سکوت دعوت می‌کند و برای گفته‌ی خود این‌گونه دلیل می‌آورد: روز قیامت انسان بی‌زبان، بازخواست و مؤاخذه نمی‌شود؛ یعنی صحبت نکردن و سکوت باعث می‌شود که انسان به دردسر (گرفتاری روز قیامت) نیفتد.

بیت گزینه‌ی سوم، مضمونی غنایی دارد و توصیه به سکوت - که مضمونی تعلیمی است - در آن دیده نمی‌شود. در بیت گزینه‌ی چهارم، سنجیده و دانسته سخن گفتن توصیه شده است و شاعر می‌گوید از چیزی که نمی‌دانی، صحبت نکن.

۱۲- گزینه‌ی ۴

چون در بیت صورت تست، حافظ خودش را نیز هم‌چون محتسب و شیخ و مفتی (فتوادهنده، فقیه) اهل گناه و ریا قلمداد می‌کند، پس می‌خواهد بگوید که فساد همه را آلوده کرده است که همانند چنین مفهومی در گزینه‌ی چهارم هم دیده می‌شود؛ اما در گزینه‌ی سوم فقط از آلودگی حاکمان سخن به میان آمده است.

راستی بهارتان خجسته و نوروزتان پیروز باد!